

**Законотворча діяльність українських
урядів доби гетьмана Павла Скоропадського
в галузі судочинства та реформування судової системи
(за матеріалами газети «Державний Вістник»)**

Одним з важливих напрямків діяльності українських урядів доби гетьмана Павла Скоропадського була розробка та ухвалення низки законів, що торкалися порядку підготовки, подання та затвердження законопроектів, сфери судової системи та судочинства.

За матеріалами газети «Державний Вістник», що видавалася в Києві в травні – грудні 1918 р. і мала статус урядового часопису, за вісім з половиною місяців роботи Радою міністрів було розроблено та ухвалено 109 законів і статутів, частина з яких мала постанов чий характер, тобто мала короткострокову дію. Питома вага цих документів була спрямована на реорганізацію судочинства в Українській Державі.

Одним з перших документів, виданих новою владою, стала Грамота Павла Скоропадського до українського народу¹ від 29 квітня 1918 р., якою Українська Центральна Рада та Мала Рада розпускалися, звільнялися всі міністри та їх товариші. Однак урядовці, що працювали в державних інституціях, залишалися на своїх посадах і мали продовжувати виконання своїх обов'язків. За свідченням дослідника Я.Грицака „багато з українських чиновників, які обіймали свої посади в час Центральної ради, продовжували працювати і за Скоропадського”². Тобто особистий склад службовців середнього рангу в державному апараті кардинально не змінювався. П.Скоропадський брав на себе відповідальність в дотримуванні порядку та законності в Українській Державі.

Того ж дня (29 квітня) було затверджено закони про тимчасовий державний устрій Української Держави³, згідно яких до часу виборів в

український Сейм та початку його діяльності „влада управління” належала гетьману. Останній затверджував закони, призначав голову Ради міністрів, який, в свою чергу, складав кабінет та представляв на затвердження гетьмана його персональний склад. До компетенції гетьмана належала зовнішня політика, верховне командування національними збройними силами, а також право помилування засуджених, полегшення покарань, звільнення від суду та покарань.

Окремий розділ цього документу був присвячений законам та їх дії в Українській Державі. Перш за все, вказувалося, що держава базується на головних законах, виданих в певному порядку. Їх сила була обов’язковою для всіх українських громадян, в тому числі й іноземців, що перебували на території Української Держави. Нові закони мали публікуватися для загального ознайомлення з ними населення, після чого вони набували законної сили, або з часу, вказаному в самому законі. Закон касувався тільки відповідним законом. Законопроекти готувалися міністерствами та подавалися на розгляд Ради Міністрів. Після їх ухвали останньою, вони подавалися на затвердження гетьмана. Міністрам надавалося право видавати розпорядження в розвиток і пояснення вже діючих законів, які також мали затверджуватися Радою міністрів.

Ще один розділ закону торкався діяльності Генерального суду. Останній характеризувався як вища судова інстанція по охороні та захисту законів. Треба сказати, що Генеральний суд був створений відповідним законом Української Центральної Ради від 2 грудня 1917 р. замість Правительствующого Сенату. Генеральний суд перебирав на себе функції Сенату в справах судових, нагляду над судовими установами та працівниками судового відомства. Згідно цього закону Генеральний суд складався з 3-х департаментів: цивільного, кримінального і адміністративного. До окремого визначення порядку його діяльності він керувався законами, що визначали чинність Правительствующого Сенату⁴. Трохи пізніше окремою ухвалою Центральної Ради Генеральний суд

перебирав на себе всі функції Сенату, в тому числі й питання в справах опіки, фінансових справах, затвердження мирових суддів та ін.⁵.

Згідно законів про тимчасовий державний устрій Генеральний суд мав оголошувати до загального відома всі закони і розпорядження уряду, одночасно наглядаючи за законністю видання останніх. Порядкуючий Генерального суду та всі генеральні судді призначалися гетьманом особисто⁶.

Важливим у будівництві внутрішньої структури державного управління в Україні став затверджений наприкінці липня закон Ради міністрів про Верховне Управління Державою у випадку тяжкої хвороби, або смерті пана гетьмана. Відповідно до нього управління Державою у перелічених випадках до одужання, або вступу на посаду нового гетьмана, мала належати Колегії верховних правителів держави у складі 3 осіб⁷. Через кілька місяців, а саме 6 вересня 1918 р., Державний Сенат ухвалив постанову про обрання Колегії верховних правителів Держави в складі сенатора Ф.Лизогуба (голова), сенатора Д.Носенка (від Сенату) і генерального бунчужного О.Рогози (від Ради міністрів)⁸. Було оповіщено для загального відома, що відповідно до закону про верховне управління державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами України гетьмана з вересня поточного року Колегія вступила в управління державою.

Таким чином, вся законодавча та виконавча влада зосереджувалася в руках гетьмана та Ради міністрів. Ще раз підкреслимо, що персональний склад кабінету затверджувався гетьманом особисто.

Покажемо, на наш погляд, був той факт, що в урядовому повідомленні від 10 травня 1918 р.⁹ підписаному десятьма міністрами, вказувалося, що уряд не вважав за потрібне оголошувати повну програму законодавчої праці, визнаючи прерогативу майбутнього народного представництва. Однак, він планував здійснити низку законодавчих кроків, які були необхідними для встановлення в країні ладу, зміцнення виконавчих органів влади та створення сприятливих умов для нормального розвитку господарства і культури. В документі підкреслювалося, що головним завданням уряду є зміцнення в

Україні державного порядку і підготовка скликання народного представництва в нормальних умовах, яке має визначити волю українського народу в справі майбутнього державного устрою країни. Тобто програма діяльності міністерства судових справ оприлюднена не була. Проте, протягом наступних місяців була підготовлена і затверджена ціла низка законів, що суттєво змінила судову систему України, реформу якої розпочала Українська Центральна Рада, але не встигла довести її до логічного кінця.

Ще на початку травня в законі про порядок оголошення законів Української Держави уряд повідомив про наміри реформувати Генеральний суд. Однак дії кабінету виявилися радикальнішими. 8 липня 1918 р. Радою міністрів був ухвалений закон про Державний Сенат¹⁰. По-перше, він скасовував закон Центральної Ради від 2 грудня 1917 р. про утворення Генерального суду в м. Києві як вищої судової інституції. По-друге, замість Генерального суду утворювався Державний Сенат. Головні його засади – внутрішня структура, сфера компетенції, обсяг прав, порядок переведення чинності його рішень, виконання постанов Сенату, зносини з іншими державними інституціями, нагляд над виконанням наказів Сенату, права і обов'язки сенаторів – тимчасово визначалися відповідною частиною Своду законів Російської імперії та „Учреждением Правительствующего Сената”.

Передбачався поділ Державного Сенату, у складі президента та сенаторів, на три Генеральні суди: адміністративний, цивільний та карний. Сенатори працювали у цих судах та в загальному зібранні Сенату. Всі його члени повинні були мати вищу юридичну освіту та стаж роботи за фахом (в судовому відомстві на належних посадах, адвокатурі, викладачами юридичних наук у вищій школі) не менше 15 років. Для Адміністративного Генерального суду зараховувалася праця на державній чи громадській службі та серйозний досвід адміністративної роботи. Члени Загального зібрання сенаторів могли не відповідати переліченим умовам, але повинні були мати досвід роботи на посаді міністра. Члени генеральних судів позбавлялися права посідати інші посади, але їм не заборонялося займатися викладацькою роботою. Сенатори

Загального зібрання Сенату могли одночасно працювати міністрами, або товаришами міністра, а також на посаді Державного секретаря і товариша Державного секретаря.

Президент та сенатори Загального зібрання призначалися гетьманом після попередньої ухвали кандидатур Радою міністрів. Члени генеральних судів призначалися за представленням голови відповідного суду, міністра юстиції чи президента Сенату. Процедуру позбавлення звання сенатора можна було розпочати тільки за умови відповідного вироку карного, або дисциплінарного суду. Звання сенатора за законом також можна було позбавити особу, яка не виконувала з різних причин свої обов'язки протягом року рішенням Загального зібрання та ухвалою гетьмана.

Документом обумовлювалося діяльність наступних структур Сенату: Загальне зібрання Сенату, Загальне зібрання всіх генеральних судів, загальне зібрання цивільного та карного генеральних судів, „сполучена присутність” всіх генеральних судів, „сполучена присутність” адміністративного та цивільного генеральних судів, „сполучена присутність” адміністративного та карного генеральних судів, та вища дисциплінарна присутність.

Загальне зібрання Сенату складалося з сенаторів Загального зібрання та всіх сенаторів генеральних судів. Воно скликалося за ініціативою президента Сенату, або міністра юстиції, як генерального прокурора, або на вимогу не менше як 10 сенаторів.

Вища дисциплінарна присутність складалася з голів Генеральних судів та сенаторів, що входили до „сполученої присутності” всіх судів. Керівників (голів) генеральних судів обирали строком на 2 роки, кандидатури затверджувалися гетьманом.

До компетенції Загального зібрання Сенату належало: надання звання сенатора, справи про дисциплінарну відповідальність членів Сенату, позбавлення звання сенатора.

В документі викладалися обов'язки всіх внутрішніх підрозділів Сенату з посиланнями на відповідні закони Російської імперії.

В складі кожного Генерального суду встановлювалися посади прокурора і товариша прокурора, які підпорядковувалися безпосередньо міністру юстиції, як генеральному прокурору. Прокурорам Державного Сенату надавалося право порушувати питання зміни, доповнення і пояснення існуючих законів та необхідності підготовки нових.

Документом також коротко регламентувалася внутрішня структура генеральних судів, загальних зібрань та сполучених присутностей. Передбачалася діяльність сенатського архіву і друкарні. Друкованим органом інституції мали стати „Відомості Державного Сенату”¹¹. Визначалася й особиста форма senatorів – чорний сюртук, краватка й особливий знак, що мав бути вироблений за представленням міністра юстиції.

Вперше всі призначення senatorів робилися наказом гетьмана на підставі списку кандидатур, ухваленого Радою міністрів. Члени діючих на момент видання закону генеральних судів, якщо вони відповідали викладеним вище умовам, залишалися на своїх посадах, входили до складу Державного Сенату з призначенням на посади senatorів, всі інші залишалися поза штатів.

Обумовлювалося, що поточні справи генеральних судів передавалися до Державного сенату.

Одночасно скасовувався закон Центральної Ради (опублікований в „Вістнику Генерального Секретаріату Української Народної Республіки” 5 січня 1918 р.) про умови зайняття та порядок обрання суддів Генерального апеляційного суду. Відповідно до статей останнього (він був підготовлений народним міністерством (генеральним секретарством) судових справ), до роботи в судових інституціях мали залучатися освічені економісти, спеціалістів з комерційною, технічною, агрономічною освітою. Тобто, відмінялася вимога, що посади суддів, або прокурорів заміщалися виключно особами з вищою освітою та стажем роботи за фахом. На думку авторів закону Центральної Ради участь у роботі судів спеціалістів інших професій була не тільки можливою, але й корисною. Визнавалася недоцільною й вимога практичного судового стажу

кандидатур на посаді суддів. Припускалася, нарешті, й можливість праці у вищих судових інституціях осіб взагалі без вищої освіти¹².

На організацію та подальшу роботу всіх підрозділів Державного Сенату планувалося асигнувати 2506600 карбованців щорічно, починаючи з 1919 р. з фондів Державної скарбниці. На 1918 р., з 1 липня, виділялося 1028300 карбованців.

Закон був підписаний головою Ради міністрів Ф.Лизогубом та міністром судових справ М.Чубинським.

Наприкінці серпня 1918 р. наказом гетьмана П.Скоропадського, міністр судових справ М.Чубинський, за його особистим проханням, був звільнений зі своєї посади і призначений головою карного Генерального суду Державного Сенату. У відручному листі гетьмана, опублікованому в „Державному вістнику”, відзначалася визначна роль М.Чубинського у розробці цілої низки важливих законів, таких як організація Сенату, організація діяльності Судових палат, що давало змогу вважати судову систему України на той момент поставленою „на непохитний тривалий ґрунт”¹³.

Наступним став закон від 8 липня 1918 р. про Судові палати та Апеляційні суди¹⁴. Він скасовував черговий закон Української Центральної Ради від 17 грудня 1917 р. про апеляційні суди, та утворений законом Центральної Ради від 24 березня 1918 р. Київський апеляційний суд. Требу уточнити, що закон Української Центральної Ради від 17 грудня 1917 р. утворював Апеляційні суди замість Судових палат, яких на момент прийняття закону на території Української Народної Республіки було чотири. Одна з них територіально знаходилася поза межами України, інші розповсюджували свою компетенцію не тільки на території українських губерній, а й на неукраїнські. Тому вони не підлягали реформуванню, або скасуванню з боку уряду Української Народної Республіки. Отже, відповідним законом Центральна Рада припинила діяльність чотирьох Судових палат в Україні.

Відновлені Судові палати працювали на підставі старих законів. Однак, впроваджувалися й певні зміни. Головні з них були наступними. По-перше,

членами Судових палат могли бути особи з вищою юридичною освітою, які мали досвід роботи за фахом не менше 10 років. По-друге, вони позбавлялися права одночасно займати посади на державній чи громадській службі. Виключення робилося лише робилося для посади професора у вищій школі. По-третє, кандидатів у члени Судових палат затверджував гетьман за представленням міністра юстиції.

Відбулися зміни й у територіальному підпорядкуванні Судовим палатам. До округу Харківської Судової палати прилучалися Полтавський та Лубенський Окружні суди, а до округу Одеської Судової палати – Кам'янець-Подільський та Вінницький.

Цим документом також з 1 липня 1918 р. при Київській, Харківській та Одеській Судових палатах впроваджувалися посади скарбника і архіваріуса. При двох кабінетах науково-судової експертизи (в Києві і Одесі) передбачалися додаткові посади лаборанта, техніка і секретаря.

Відповідно до закону Ради міністрів від 30 травня 1918 р. за підписами голови уряду Ф.Лизогуба та міністра судових справ М.Чубинського судді цивільного відомства Української Держави, а також особи, що заступали посади в суді мали складати обов'язкову урочисту обітницю наступного змісту: „Урочисто обіцяю додержувати вірності Державі Українській, твердо виконувати її закони, чинити справедливий суд, як совість мені каже, і завжди поводитися відповідно з гідністю свого стану”¹⁵. А закон Ради міністрів від 13 травня 1918 р.¹⁶ скасовував відповідний закон Центральної Ради від 10 листопада 1917 р. про діяльність суду іменем Української Народної Республіки та встановлював, що з початку дії нового закону суд твориться іменем Української Держави.

Окремою постановою Ради міністрів (30 серпня 1918 р.) до 1 січня 1919 р. був подовжений строк прикомандирування урядових осіб колишніх російських судових інституцій до судових установ Української Держави. Для утримання цих службовців з фондів Державної скарбниці виділялося 600 тис. карбованців¹⁷. Як зазначається в одному з досліджень періоду Гетьманата,

„гетьман прагнув залучити до роботи фахівців – талановитих, висококваліфікованих, досвічених...”¹⁸. Саме таких спеціалістів було досить багато серед службовців старого судового апарату, чим і пояснюється прийняття вказаної постанови.

В Українській Державі були впроваджені також й військово-судові інституції. Відповідний закон був ухвалений 21 червня 1918 р.¹⁹ Створювалися два вищих військових суди Київський та Катеринославський та військові суди при штабах дивізій, корпусів та Головному штабі. До компетенції вищих судів, згідно закону, належали всі справи військових, що займали посади не нижче командира окремої частини; військових нижче вказаної посади і цивільних, яким загрожувало обмеження в загальних громадянських правах. А також, при умовах виняткової підсудності, всіх військових української армії, які займали посаду не нижче командира окремої частини, а також старшин закордонної армії. До компетенції судів при штабах входили справи, що не входили до справ вищих військових судів. Передбачалося створення при всіх військових судах судових колегій у складі: при вищому суді – 9 осіб, при штабовому – 5. Вироки військових судів могли бути оскаржені тільки в Генеральному суді. Для проведення слідства впроваджувалися посади військових слідчих, а для прокурорського нагляду за роботою судів – прокурорів і товаришів прокурорів. У своїй діяльності, вказувалось в законі, військові суди мали керуватися відповідним законодавством Російської імперії та законом про військову підсудність Української Держави.

В свою чергу, закон про військову підсудність (від 30 травня) визначав порядок звичайної підсудності, якій підлягали всі військові за злочини, вказані в військовому статуті та законах карного права за службові злочини при перебуванні на дійсній військовій службі. Окреслювався порядок виняткової підсудності (тобто в умовах війни, або військового стану). Їй підлягали: а) цивільні особи в районі фортець, військових корпусів за зраду, шпигунство, повстання та опір владі, напад на військових при виконанні своїх службових обов'язків, за агітацію, порчу військового майна та засобів зв'язку і т. ін.; б)

військові та особи, що знаходилися на військовій службі за злочини, вчинені під час війни; в) населення захоплених територій при встановленні на ній законної тимчасової влади²⁰.

Значних змін зазнав також і порядок складання законопроектів і внесення їх до Ради міністрів. Відповідний закон був затверджений 2 червня 1918 р.²¹ Згідно його положень законопроекти, що готувалися різними міністерствами вносилися до уряду через Державну канцелярію за підписом міністра і посвідченням директора департаменту у кількості 20 примірників для ознайомлення з документом всіх членів Ради міністрів. У термінових справах дозволялося внесення законопроекту безпосередню в засіданні кабінету одним з міністрів. Державному секретарю при попередньому розгляді законопроектів надавалося право робити свої зауваження та коментарі у письмовій формі. Ті законопроекти, що передбачали асигнування коштів з Державної скарбниці мали отримати відповідні висновки міністра фінансів. При обговоренні проектів законів в кабінеті міністрів зауваження і доповнення вносилися в журнал, який підписувався всіма присутніми в засіданні. Після ухвали законопроекту більшістю голосів, остаточна редакція закону складалася Державною канцелярією з урахуванням журналу і підписувалася головою уряду та міністром, котрий вніс відповідний законопроект. Після всіх цих процедурних кроків проект закону подавався Державним секретарем на остаточне затвердження гетьману. І вже після посвідчення гетьмана України та Державного секретаря документ набував законної сили.

Треба зазначити, що за часів Української Народної Республіки право внесення законопроектів на розгляд Центральної Ради мали: Президія УЦР, її фракції, члени Центральної Ради (в кількості не менше 30 осіб), Генеральний секретаріат, органи самоврядування та групи громадян УНР у кількості не менше 10 тисяч осіб²². Тому цим же документом касувався закон Центральної Ради про тимчасовий порядок публікації законів від 17 листопада 1918 р.

До організації спеціального видання при Генеральному суді оповіщення законів тимчасового доручалося Державній канцелярії через газету „Державний

Вістник” (закон Ради Міністрів від 7 травня 1918 р. про порядок оголошення законів Української Держави²³).

Згідно процедури порядку складання та подання законопроектів на розгляд Ради Міністрів в цьому процесі провідну роль відігравала Державна канцелярія. Відповідно до її Статуту, затвердженому 14 червня 1918 р.²⁴, цей орган складався з: 1. Державного секретаря і його товаришів; 2. юридичної ради; 3. департаменту законодавчих справ з термінологічною комісією, архівом та бібліотекою; 4. відділу кодифікації законів; 5. департаменту загальних справ; 6. секретаріату; і 7. державної друкарні.

Перш за все, нас цікавлять ті підрозділи відомства, які були безпосередньо пов'язані із законотворчою діяльністю українських урядів. Тому на порядку їх роботи ми зупинимося докладніше.

Голова відомства - Державний секретар, призначався особисто гетьманом, брав участь у всіх засіданнях Ради міністрів і мав право вирішального голосу. Він мав трьох заступників – товаришів, які користувалися всіма правами товаришів міністра. На Державного секретаря накладалися обов'язки керування підготовкою законопроектів і внесенням їх на розгляд Ради міністрів. На ухвалених законах і постановах кабінету міністрів повинно було стояти посвідчення секретаря. Він також представляв на затвердження гетьману всі документи законодавчого і постановчого характеру; керував кодифікацією законів та займався підготовкою видання своду законів. В його віданні знаходилося й загальне порадкування справами Ради міністрів.

Юридична рада у складі Державної канцелярії під загальним головуванням державного секретаря та за участю фахівців з різних галузей права розглядала найбільш складні законопроекти та юридичні питання за рішенням кабінету міністрів.

Департамент законодавчих справ головними обов'язками мав розроблення та підготовку законопроектів за дорученням державного секретаря, що не входили до компетенції міністерств. Він готував також юридичні висновки по законопроектах, що надходили до державної канцелярії.

Співробітники департаменту готували остаточні редакції законів, надавали юридичні довідки із спірних правових питань, займалися складанням довідникових законодавчих збірників. При департаменті працювала термінологічна комісія, у складі якої працювали філологи української мови. Головним завданням цієї комісії була розробка української юридичної термінології в галузі державного права та мовне редагування законопроектів і документів державного значення.

Ще один відділ канцелярії – відділ кодифікації законів - окрім підготовки збірника «зведених законів Української Держави», проводив кодифікацію законодавчих документів. Цей відділ мав право робити внесення до кабінету міністрів на предмет зміни вже діючих законів. В разі схвалення такого внесення Радою міністрів, департаменту законодавчих справ доручалася підготовка відповідного законопроекту.

Всіма іншими справами – наказами гетьмана про призначення, оголошення наказів, ведення списків державних службовців, бухгалтерією, господарськими справами – відав департамент загальних справ. Внутрішніми справами та діловодством кабінету міністрів займався секретаріат Ради міністрів. Отже, головні завдання та внутрішня структура свідчили про дуже важливу юридично-консультативну та законотворчу роль цього державного органу.

На початку грудня 1918 р. були ухвалені дві постанови Ради міністрів: про кількість примірників законопроектів, що подаються до Державної канцелярії від 3 грудня 1918 р.²⁵ та про строк перегляду законопроектів ухвалених кабінетом від 5 грудня 1918 р.²⁶, що доповнювали процедуру подання та затвердження законопроектів.

Законотворча діяльність українських урядів доби гетьмана П.Скоропадського змінювала, або скасовувала важливі закони Української Центральної Ради не тільки у судовій галузі. Так, 18 травня була прийнята тимчасова постанова Ради міністрів про зміну існуючих законів про міліцію та утворення державної варти²⁷. Цією постановою утворену відповідним

розпорядженням Тимчасового уряду (квітень 1917 р.) і рішенням УЦР міську і повітову міліцію перетворювали на державну варту і підпорядковували губернським і повітовим старостам. Інспектори міліції ставали інспекторами Державної варти і мали призначатися та увільнятися виключно міністром внутрішніх справ за представленням губернських старост. На організацію та утримання Державної варти були асигновані кошти міністерству внутрішніх справ в розмірі 10 мільйонів карбованців.

9 липня 1918 р. Радою міністрів був ухвалений закон про скасування закону Центральної Ради від 9 січня 1918 р. про національно-персональну автономію²⁸. Цим документом серед іншого припинялася діяльність трьох міністерств – по великоруських, польських та єврейських справах. Для розгляду всіх справ цих відомств утворювалася комісія, що передавала їх до міністерства внутрішніх справ, окрім справ, що торкалися освіти і культури. Останні передавалися до відповідного міністерства. Комісія також мала вирішити і питання ліквідації майна та розформування штатів національних міністерств.

Політика урядів Української Держави в галузі судочинства передбачала не тільки діяльність багатьох державних структур в Україні на підставі законодавства бувшої Російської імперії, а й відновлення дії ряду скасованих раніше законів. Так, 19 липня 1918 р. була затверджена постанова Ради міністрів про поновлення сили закону від 2 грудня 1905 р. про покарання за участь в ряді страйків²⁹. Цим рішенням в Україні впроваджувалися тимчасові правила про карну відповідальність за участь в страйках на підприємствах, що мали громадське або державне значення, а також в державних установах.

Чи непоодинокую виглядає в цьому контексті постанова Ради міністрів від 7 вересня 1918 р., яка скасовувала чинність законів на території Української Держави, що обмежували в правах в умовах світової війни російських громадян, які родом походили з Австро-Угорщини, Германії, Туреччини та Болгарії. Малися на увазі закони бувшої царської Росії, видані з 19 липня 1914 р., що обмежували цивільні права тепер вже українських громадян³⁰.

25 травня був затверджений «Закон Ради міністрів про тимчасове розповсюдження Української Державної Влади», відповідно до якого, у разі приєднання нових територій до Української Держави, на них негайно вступала в силу чинність української влади, її закони та постанови. У зв'язку з цим міністру судових справ доручалося власними повноваженнями прилучати до судових округів території бувшої Російської імперії, де судова влада була фактично відсутня. У випадку існування російського окружного суду він включався до складу української судової системи і його діяльність поновлювалася. На цих територіях встановлювалася також чинність прокурорської, судової і слідчої влади. Міністр юстиції призначав мирових суддів і голів з'їздів мирових суддів на прилучених територіях власним наказом у відміну дії закону Тимчасового уряду від 4 травня 1917 р. про вибори мирових суддів, членів мирових судів та кандидатів до них³¹.

У виконання цього закону окремим законом Ради міністрів³² ряд повітів Гродненської та Мінської губерній, що увійшли до складу України за умовами мирного договору з країнами Четвертного союзу від 9 лютого 1918 р., прилучалися до округу Луцького окружного суду і на їх територію розповсюджувалася українська судова влада. В зв'язку з цим в складі Луцького окружного суду з 1 червня 1918 р. вводилися нові посади товариша голови суду, члена суду, товариша прокурора, секретарів та помічників секретаря. Цим же законом встановлювалося, що мирові судді і голови з'їздів мирових суддів в українських частинах вказаних повітів призначалися міністром судових справ на строк до 1 січня 1922 р. Ним же визначалася і кількість дільничних і додаткових мирових суддів по кожному повіту окремо.

Новим в судовому законодавстві періоду Гетьманата було впровадження тимчасового закону про карну відповідальність „за перевищення граничних цін та за спекуляцію” (затверджений 24 липня 1918 р.)³³. Відповідно до цього закону частковим позбавленням громадянських прав, ув'язненням строком від 4-х місяців до 2 років, чи штрафом в розмірі від 100 до 120000 карбованців, а також примусових робіт каралися винні у перевищенні цін на товари першої

необхідності, встановлених в законному порядку; у торгівельній та промисловій спекуляції, торгівлі без промислового свідоцтва. Крім того, суд мав право позбавляти засудженого ліцензії на торгівлю строком до 3 років; конфіскації товарів або матеріалів, що належали засудженому.

Окремим пунктом закону постановлялося, що вирoki в цих справах, якщо вони не торкалися позбавлення громадянських прав, були остаточними і не підлягали оскарженню в апеляційному порядку. Документ був підписаний головою Ради міністрів Ф.Лизогубом та міністром торгу і промисловості С.Гутником.

Цікаво, що в серпні міністерство внутрішніх справ у зв'язку з тим, що місцеві органи влади, урядовці та окремі інституції не були знайомі з новим законодавством і тому велика кількість законів, що торкалися різних сфер внутрішнього життя в краю, не виконувалася на практиці, видало спеціальний циркуляр³⁴. В документі міністр внутрішніх справ М.Яблонський вимагав від співробітників як центральних установ, так і від губернських старост, міських отаманів, повітових старост обов'язкового ознайомлення зі всіма новими законами та постановами, які друкувалися в газеті „Державний Вістник”, а також негайного переведення їх в життя, не чекаючи додаткових розпоряджень вищих органів влади.

Таким чином, за вісім місяців існування Української Держави на чолі з гетьманом П.Скоропадським, була скасована більша частина законів Української Центральної Ради в галузі судової системи. Відновлювалася діяльність дореволюційних судових органів – Державного Сенату, Судових палат - на базі законодавства колишньої Російської імперії, а судова влада зосередилася виключно в руках гетьмана і кабінету міністрів. Ставала жорсткішою судова відповідальність, йшов процес відходу від демократичних принципів в галузі судочинства, які намагалася запровадити українська влада періоду Української Народної Республіки. Частково це було пов'язано, з одного боку, з прагненням керівників Української Держави до „утвердження стабільності і подолання деструкції ... революційних перетворень попередньої

доби”³⁵, а з іншого боку, така політика диктувалася складною внутрішньою ситуацією в країні, її непевним зовнішньополітичним становищем.

---

¹ Державний вістник.- 16 травня 1918 р.- № 1.- С.1.

² Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст.- К., 2000.- С.128.

³ Державний вістник.- 16 травня 1918 р.- № 1.- С.1-2.

⁴ Українська Центральна Рада. Збірник документів та матеріалів.- Т.1.- К., 1996.- С.497.

⁵ ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.1.- Арк.3.

⁶ Державний вістник.- 16 травня 1918.- № 1.- С.2.

⁷ Державний вістник.- 4 серпня 1918 р.- № 30.- С.1.

⁸ Державний вістник.- 6 вересня 1918 р.- № 44.- С.1.

⁹ Державний вістник.- 16 травня 1918 р.- № 1.- С.2-3.

¹⁰ Державний вістник.- 20 липня 1918 р.- № 25.- С.1-2.

¹¹ Державний вістник.- 20 липня 1918р.- № 25.- С.2.

¹² Кудлай О.Б. Законотворча діяльність народного міністерства судових справ УНР.

Історичні зошити.- К., 2002.- С.23-24.

¹³ Державний вістник.- 24 серпня 1918 р.- № 39.- С.1.

¹⁴ Державний вістник.- 20 липня 1918 р.- № 25.- С.2.

¹⁵ Державний вістник.- 7 червня 1918 р.- № 11.- С.2.

¹⁶ Державний вістник.- 5 червня 1918 р.- № 10.- С.1.

¹⁷ Державний вістник.- 14 вересня 1918 р.- № 47.- С.2.

¹⁸ Український вибір: політичні системи ХХ століття і пошук власної моделі суспільного розвитку.- К., 2007.- С.195.

¹⁹ Державний вістник.- 5 липня 1918 р.- № 20.- С.1.

²⁰ Державний вістник.- 7 червня 1918 р.- № 11.- С.2.

²¹ Державний вістник.- 9 червня 1918 р.- № 12.- С.1.

²² Кудлай О.Б. Згад. праця.- С.15.

²³ Державний вістник.- 31 травня 1918 р.- № 8.- С.1.

²⁴ Державний вістник.- 22 червня 1918 р.- № 18.- С.2.

²⁵ Державний вістник.- 8 грудня 1918 р.- № 82.- С.4.

²⁶ Державний вістник.- 8 грудня 1918 р.- № 82.- С.4.

²⁷ Державний вістник.- 5 червня 1918 р.- № 10.- С.1.

²⁸ Державний вістник.- 18 липня 1918 р.- № 23.- С.2.

²⁹ Державний вістник.- 19 липня 1918 р.- № 24.- С.2.

³⁰ Державний вістник.- 19 вересня 1918 р.- № 49.- С.1.

³¹ Державний вістник.- 31 травня 1918 р.- № 8.- С.2.

³² Державний вістник.- 31 травня 1918 р.- № 8.- С.2.

³³ Державний вістник.- 24 липня 1918 р.- № 27.- С.2.

³⁴ Державний вістник.- 15 серпня 1918 р.- № 35.- С.2.

³⁵ Терещенко Ю.І. Гетьманат Павла Скоропадського // Гетьманський альманах.- Ч.2.- К., 2003.- С.10.